

Tézisgyűjtemény

Krajczár Gyula István

Kína: érdek, identitás, globális stratégia

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Simai Mihály

akadémikus, egyetemi tanár

Budapest, 2022

Világgazdasági Intézet

Tézisgyűjtemény

Krajczár Gyula István

Kína: érdek, identitás, globális stratégia

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Simai Mihály

akadémikus, egyetemi tanár

© Krajczár Gyula István

Tartalom

1 Kutatási előzmények, a téma indoklása	4
2 Adatok és módszerek	6
2.1 Érdek, identitás, sajátos struktúra.....	7
2.2 A stratégia elemzése.....	8
3 Eredmények.....	10
3.1 Az érdekek szerepe a Kína-képben.....	10
3.2 A kínai érdekek rendező elvei	11
3.3 Az identitás szerepe a Kína-képben.....	11
3.4 A folyamatos stratégiai gondolkodás és a globális szerep	12
3.5 A konfliktusokhoz való viszonyulás technikája.....	12
3.6 Az „új időszak” és a folyamatosság	13
3.7 Kockázatok.....	13
3.8 Záró megjegyzések	19
A tézisgyűjtemény hivatkozásai	21
4. A szerző témával kapcsolatos publikációi	22
5. Főbb hivatkozások	23

1 Kutatási előzmények, a téma indoklása

Kutatási témánk Kína globális stratégiája. A témaválasztás elvont, hiszen még az is megválaszolásra vár, van-e egyáltalán ilyen. A felvetést azonban indokolja, hogy a mai Kína nem egyszerűen nagy méretű, nagy területű és lakosságú ország, hanem negyven évnyi rendkívüli tempójú gazdasági növekedés következtében a világot, a glóbuszt egyre több tekintetben közvetlenül befolyásoló, sajátos állammá vált. Sok tekintetben ráadásul nem hasonlítható az európai nemzetállamokhoz. Több ezer éves civilizáció bázisán áll, s hagyományosan ez a civilizáció köti össze lakosságának nagyrészét, határozza meg az állam identitását, nem pedig az etnikai vagy a nyelvi szemlélet. Bár kívülről érkező a nacionalizmus is behatolt a modern kínai gondolkodásba, s államszervező erőként mind az etnikai, mind a nyelvi megfontolásokat elkezdtek használni, a “kínai nemzet” problémája máig olyan kérdés, amelyet újra és újra fogalmaznak. Hogy Kína globális tényezővé vált, azt mi sem jelzi jobban, mint a nemzetközi kapcsolatok rendszerében éppen a legutóbbi években beálló változás, amelynek lényegi összetevője, hogy jelentős erőközpontok riválist, fenyegetést, kockázatot, mások új perspektívát, biztatást, stratégiai partnert látnak benne.

A stratégiák létrejöttének nagyon fontos előfeltétele, hogy szükség legyen rájuk. Kína esetében is kulcskérdés, hogy a komplex fejlődés vagy a politikai szituáció, a nemzetközi rendszer, vagy ezek együtt szükségessé teszik-e, kikényszerítik-e a globális stratégiát. Az általa kiváltott globális hatások természetesen egyenetlenek. Vannak az emberi életnek területei, amelyeken rendkívüli hatást gyakorol, ilyen a környezethez való viszony, a kereskedelem, vannak, amelyeken egyre jelentősebbet, nemzetközi pénzügyek, internacionális beruházások, fejlesztési asszisztencia, s vannak természetesen, amelyeken szerényebb a hatása. Mindez azt is jelenti, hogy a különböző kormányzati elképzelések, szakpolitikák, ágazati és területi irányvonalak, nemzetközi tárgyalások előkészítéseinek némelyike már ma is keltheti megalkotóiban azt az érzést, hogy globális stratégián dolgoznak, de azért nem ez a jellemző.

Azt is érdemes ebből a szempontból figyelembe venni, hogy a kínai politikai elitnek nincs az emberiség életmódjára, közösségi berendezkedésére vonatkozó normatív eszméje és ebből következő célrendszere. A kínai kommunizmus első hosszú kormányzó szakaszában ez nem így volt, hiszen osztozott a világkommunizmus eszméjében, s még amikor viszonylagosan elszigetelte magát ezen az áramlaton belül, éppen a kínai sajátosságokra alapozva, a saját gyakorlatát akkor is törvénytörően létrejövőnek, s a világ számára szükségszerűen követendő

példának tekintette. Ma ezen a téren legfeljebb addig mennek el, hogy a saját fejlesztési rezsimeket ajánlják a nagyvilág figyelmébe, mint sok tekintetben sikeresnek bizonyult gyakorlatot, s mint a nyugati fejlesztési rezsimek alternatíváját.

Kína világban elfoglalt helye, szerepe, ennek perspektívái régóta elemzések és viták tárgyát képezik világszerte. Ma azonban, amikor a kínai gazdaság, anyagi erő abszolút értelemben olyan szintre jutott, hogy felveszi a versenyt az Egyesült Államokéval, vagyis a világ eddigi legnagyobb gazdasági integrációjával, különös jelentőséget nyer a Kínai Népköztársaság természetének értelmezése, megértése. Kutatásunk éppen azt szeretné tisztázni, melyek azok a nagyon lényeges sajátosságok, amelyekkel a Kínai Népköztársaság, s bizonyos megkülönböztetésekkel a kínai nép rendelkezik, s amelyek érthetővé teszik a nemzetközi rendszerben való viselkedését.

A kutatás időszakában olyan jelentős változások zajlottak le a nemzetközi kapcsolatokban, magában a rendszerben is, amelyek éppen Kína pozícióját érintették nagy súllyal, hogy az rendkívül óvatossá kell tegyen bennünket bármiféle előrejelzés terén. 2018-ban publikált tanulmányunk Kína nemzetközi stratégiájáról (Krajczár, 2018) kiegészítésre szorul, mert bizonyos számba vett tényezők közül néhány, így az Egyesült Államok Kína-politikája nagyon megváltozott, s akkor számba nem vett tényezők is keletkeztek. A Kína szempontjából nézve felgyorsult folyamatok ugyan megnehezítik a kutató munkáját, de ösztönző a tartós elemek és folyamatok felkutatása terén.

Amire a kutatásunk koncentrálna, az a kínai stratégiai gondolkodás sajátos befelé irányultsága, hogy alig-alig léteznek a kínai külpolitika számára olyan problémák, amelyek nincsenek közvetlen kapcsolatban valamilyen belső igénnyel. Ez ellentmondásban van azzal a folyamatosan nyilvánvalóvá tett öntudattal, amely abból fakad, hogy Kína a nemzetközi politika egyik legnagyobb, meghatározó szereplője, saját szóhasználatában jelentős ország vagy "nagy ország" (*daguo*). A populáció és a gazdaság növekedésével azonban ezek a belülről fakadó, de külső menedzsmentet is kívánó igények sokszorozódnak, s ezek apróbb-nagyobb rendszerekbe állítása jelenti az esetleges vagy feltételezhető globális stratégia építőköveinek összegyűjtését.

Kínai kutatók egy része (Pl. Qin 2014, Shi 2002) igyekszik a nemzetközi kapcsolatok diszciplínájának főképp angolszász eredetű elméletei és terminológiája segítségével is megközelíteni ezt a kérdéskört, de ez általában nem bizonyul termékenynek, amit zömmel ők maguk is elismernek. Ebben nagy szerepe van az elméletek és a terminológia létrehozói, illetve a kínai kutatók közötti, sokszor látens, információs aszimmetriának, s az egyszerű meg nem értésnek. Ez a probléma szintén vizsgálatunk tárgyában gyökerezik, nevezetesen a két

különböző identitásban, kultúrában és informális intézményekben, valamint abban, hogy a különbségeknek csak egy részét érzékelik a felek különbségnek, tekintélyes részük rejtve marad.

A napjainkban dinamikusan kibontakozó amerikai-kínai szembenállás, legalábbis elméletileg, ellenükre van a kínai stratégia megalkotóinak. Ők a megnyilvánulásaikban, a párt és állami dokumentumokban, a vezetők beszédeiben manifeszt módon multipoláris világban, azon belül is a pólusok közötti együttműködésben, a békében mondják érdekeltnek magukat. Ugyanakkor ennek őszinteségét elsősorban az Egyesült Államok és legközelebbi szövetségesei nyíltan és teljesen megkérdőjelezzik. A szituációt és általában a kínai szándékokat kutató nemzetközi közösség tekintélyes része valamilyen módon kapcsolatban van az egyes országok politikai döntéshozó struktúráival, s ez jelentősen befolyásolja a nemzetközi szakirodalom állapotát is. A fokozódó ellentét erősen polarizálja a tudományos köröket is. Rendkívül negatív folyamatok vették kezdetüket. Ezen a területen a publikációs térről sosem volt elmondható, hogy tisztán a tudományos szempontok dominálták volna, de a mai szélsőséges megosztottság kezd a néhány évtizeddel ezelőtti állapotokra hasonlítani.

Kiinduló állításunk, hogy Kína az átfogó nagyhatalommá válás folyamatában van. Ez azt jelenti, hogy gazdasági, katonai, diplomáciai és egyéb befolyásolási ereje olyan szintre jutott, amely megkerülhetetlenné teszi az emberiség sorsának átfogó alakításában, ugyanakkor képességei a különböző területeken egyenetlenek, részlegesek. A folyamat a dinamikáját tekintve egyelőre növekvő, üteme némileg lassult, de erős, s Kína eddig hatékonyan adaptálódott a változásokhoz. Kutatásunk alapkérdése, hogy

Az egyre inkább globális tényezővé váló Kína milyen globális stratégiát alakít ki és miért?

Kiegészítő kérdéseink pedig:

Kína felnövekedésének folyamata hogyan stimulálja a nemzetközi rendszert, az emberiség egészét? Milyen elképzelései és céljai vannak ezzel kapcsolatban?

Milyen természetű hatalom bomlik ki a folyamatban? Melyek a lényegi jellemzői?

2 Adatok és módszerek

Kutatásunk során igyekeztünk a kínai stratégia-építést az érdekek és az identitás bázisáról megvizsgálni. Az általános kínai adminisztrációs és kulturális gyakorlat kézenfekvővé teszi, hogy az adatgyűjtés tekintélyes részét elsősorban szövegek vizsgálata segítségével végezzük el. Itt nem csak pusztán arról a lehetőségről van szó, hogy a szöveg-elemzés termékeny módszerét alkalmazzuk (Milliken, 1999.), hanem arról is, hogy a kínai világban, az állami, a hétköznapi és a kulturális életben is rendkívüli szerepe van az írásbeliségnek, a szövegeknek. Hagyományosan is, s a jelenkorban is. Az időben egymást követő, egymásra épülő, az előzményekre folyamatosan reflektáló szöveg- és dokumentumfolyamok nem csak a történetírást jellemzik (Balázs, 1976., 183-184. o.), hanem a bürokratikus társadalom minden szegmensét. Mind a kormányzat, mind a Kínai Kommunista Párt a maga elképzeléseit, értékeléseit, célkitűzéseit, határozatait jól definiálható dokumentumokba foglalja, s ezek a cselekvés, a tevékenység viszonyítási alapjai lesznek. A bürokrácia által termelt dokumentumtömeg ugyan nem kerül nyilvánosságra, s a döntő része nyilván érdektelen is a szempontunkból, a nyilvános dokumentumok keletkezése, kompozíciója ugyanezt a mechanizmust követi.

Az adminisztráció és a szövegek kapcsolata annyira erős, hogy még az adminisztráción kívül keletkező szövegeket is időről időre igyekeznek “kánonba” foglalni, s ezzel mintegy rájuk tenni a hivatal értékítéletét. Ennek a történelem során óriási szerepe volt például a fennmaradás tekintetében. A “hivatalos” gyűjteményeket - verseket, irodalmi, történelmi szövegeket stb. - megfelelően sokszorosították, őrizték, terjesztették.

2. 1 Érdek, identitás, sajátos struktúra

A kínai állam érdekeinek és identitásának rekonstrukciójához való adatgyűjtés során nem is nagyon lehetett más választásunk, mint a különböző történelmi rétegekből származó szövegekre támaszkodni, s azokat értelmezni a jelenkor fényében. Ehhez a hagyományos kínai kozmológia, a 19-20. századi nagy fordulatok és a jelenkor meghatározó szövegeire is támaszkodtunk. Az érdekek felmérése és rendszerezése során hagyományosnak mondható területi felosztást követtünk, az értelmezés során viszont azt kerestük, van-e valamilyen sajátos, jellegzetes belső struktúrája ennek. Módszertani előfeltevésünk az volt, hogy amennyiben egy speciális belső struktúrát tudunk felmutatni, akkor annak az identitással, illetve a globális elképzelésekkel való összefüggését lenne praktikus különösen megvizsgálnunk kutatási kérdésünk megválaszolásához.

Az identitás felméréséhez összetett adatgyűjtési folyamatra volt szükség. Három területre osztottuk az egészet, ami már önmagában is kapcsolódott az érderendszer belső struktúrájához. A területi identitás terén régi felmérésekre, térképészeti munkákra, Kína- és birodalom-értelmezésekre, illetve a politikai irodalomra támaszkodtunk. A szerveződés terén az ezt felmérő másodlagos irodalmat, illetve modern értelmezéseket is használtunk. A civilizáció és kultúra terén kombinálva támaszkodtunk a klasszikus irodalomra és bizonyos értelmezésekre is.

2. 2 A stratégia elemzése

A stratégia elemzését alapvetően a párt és a kormányzat dokumentumainak elemzése alapján végeztük el. A stratégia-építés szempontjából különösen fontos dokumentumok a kommunista párt kongresszusaira készült beszámolók. Az 1992 óta rendszeresen öt évenként készülő, hasonló, sokszor azonos felépítésű és tagolású, a megelőzőre nyilvánvalóan közvetlenül reflektáló, a megelőző öt év határozataiban és beszédeiben felhalmozódó eszméket magába szívó dokumentumok lényegében magukba foglalják a kínai stratégiát. (Az 1992 előttiék is ugyanezt a funkciót töltik be, de mind az ütemükben, mind a struktúrájukban sokkal hektikusabb képet mutatnak.) A jellegzetesen száraz, ugyanakkor minden tagmondatában pontosan súlyozott, belső utalásokkal teli szövegek értelmezése nem egyszerű, de valójában ezt kell elvégezni a stratégia alakulásának megértéséhez. Ezt egészítik ki általában a vezetők, leginkább az első vezetők beszédei, melyek kötetbe szerkesztése az 1950-es évek óta szigorúan sztenderdizált mederben zajlik, s a kiterjedt beszédanyagokból a stratégiai igényeknek megfelelő kánont fabrikálnak.

A kormányzati szárny fontos, stratégiai érintettségű dokumentumai, amelyeket használtunk, az úgynevezett “fehér könyvek”. Egy-egy szakterület vagy problémacsoport részletes magyarázatai, szakpolitikai, elméleti, sokszor történeti összefoglalói. Vannak tárgykörök, amelyekben megfigyelhető a fehér könyvek publikálásának viszonylagos rendszeressége, de inkább azt mondhatjuk, hogy nagyon fontos, aktuális problémákat dolgoznak fel ezek a dokumentumok. Magyarázó, orientatív jellegű szövegek, a politikai elit mégis úgy tekint rájuk, mintha normatívák lennének.

Az említett dokumentumok kontextusban tartják a tényleges gyakorlatot, s mivel a szövegtermelés is folyamatos, a szövegek és a gyakorlat folyamatosan kölcsönösen reflektálnak egymásra. De a lezártág, a befejezettség, az elrendezettség érzetét mindig a szöveg kelti. A direkt politikai akarat kifejeződései. Rendszerüket és működésüket áthatja a kínai írásbeliséget

hagyományosan jellemző kanonizáló igény. Ez a hatalmas méretekből és a keletkező irdatlan mennyiségű szövegből fakad. Folyamatos a törekvés mind a történetírás, mind a politikai irodalom, mind a szépirodalom területén a szövegek, de még inkább a szerzők felmenő rendszerű szelekciójára. Eredményeképpen alakulnak ki szövegkánonok a történetírás és a politika területén, s szerzői kánonok a művészetekben. A logika a császári vizsgarendszerekből fakad, amelyet ugyan 1905-ben megszüntettek, de logikája hosszú története során oly mértékben hatotta át a közgondolkodást, hogy szerepe ma sem elhanyagolható.

Ennek megfelelően figyelembe kell vennünk, s az elemzés során támaszkodnunk kell a mai szövegeknek is arra a rétegére, amelyeket nem a döntéshozó szervezetek termelnek, de referencia-szövegeknek tekinthetők. Ezeket meghatározott médiumok és többé-kevésbé pontosan meghatározható tudományos szerzők írják. A propagandában és a napi diskurzusban is nagy a jelentőségük, mert ezek tartalmazznak olyan kijelentéseket és megközelítéseket, amelyek jelen vannak a politikai elit gondolkodásában, de valamilyen oknál fogva mégsem akarják “hivatalos állásponttá” tenni. Ilyen például a Global Times nevű napilap, amelynek publicisztikai és elemző írásai élesen kimondanak olyan állításokat, amelyeket a kormányzó elitben sokan gondolnak, de nem mondanak ki nyilvánosan. S ilyen Eric X. Li munkássága is, aki tudatosan nyugati kategória-rendszerrel, kifejezetten a nyugati olvasó számára rendszerezi és magyarázza a kínai politikai szisztémát (Li, 2013.).

Ebbe a csoportba sorolhatjuk továbbá a szakértők és tudósok nyilvános elemzéseit is, ide sorolhatók bizonyos kritikai fenntartással olyan professzorok, mint Yan Xuatong, Qin Yaqing vagy Shi Yin hong. A nemzetközi kapcsolatok területén viszonylag széles vita zajlik egyébként Kínában, s eltérő nézetek is nyilvánosságot kapnak. Ugyanakkor ezek a viták nem politikai természetűek, nem vitatnak doktrinális kérdéseket, s nem személyesek. Az ezek során keletkező szövegek inkább csak megvilágítják, hogy milyen megfontolások állnak az aktuális gyakorlat háttérében, s hogy ezek alapján melyek azok az elemek, amelyeket éppen újraelemeznek. (Zajlanak nyilván politikai viták is, időnként érzékelhető, hogy vannak, akik lényegileg is vitatják az “irányvonalat”, erről azonban a kínai bürokrácia természetének következtében kívülről nem lehet plasztikus képet alkotni. A kínai külpolitika elemzésében ez állandó bizonytalansági tényező.)

A szövegek és a cselekvés viszonyának elemzése során természetesen merítettünk a magyar nyelvű irodalomból is. Magyarországon az idők során változó intenzitással és színvonalon foglalkoztak az éppen aktuális Kína elemzésével. Ennek megfelelően nem keletkezett diakronban átfogó diskurzus, hanem inkább a szigetszerű nagy teljesítmények a jellemzők. A kutatás ideje alatt hunyt el a magyar Kína-kutatás két jelentős személyisége, Tóth Barna és

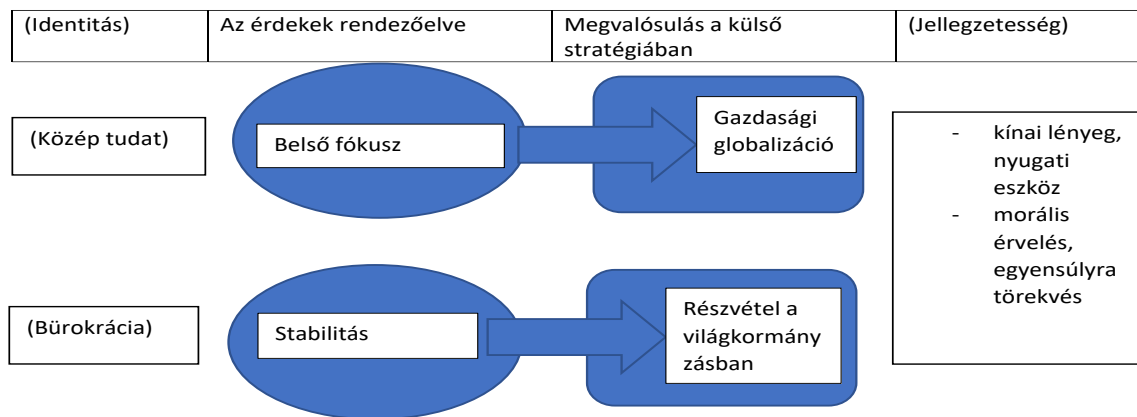
Juhász Ottó, akiket volt szerencsénk személyesen is ismerni, s velük rendszeresen konzultálni. Dolgozatomat az Ő emléküknél is ajánlom.

3 Eredmények

3.1 Az érdekek szerepe a Kína-képben

Kína az 1978 óta tartó kurzusban a saját belső fejlődésére koncentrálni követ, melyet maguk békés fejlődés néven azonosítanak. Alapvető érdekeit követve vált fokozatosan globális tényezővé. Érdekei két tengely köré épülnek, ezek: a belső fejlődés és a stabilitás. Elsődleges helyen vannak a jóléti célok, melyek megvalósításában kezdetől központi helyet foglalt el a kereskedelem és a technológiai fejlődés igénye. Mindkettő arra ösztönözte a kínai vezetést, hogy az addigiaknál lényegesen nagyobb figyelmet szenteljen a külvilággal való érintkezésnek. Emiatt stratégiájának jellegzetes külső dimenziót adott a nyitás koncepciója. A konkrét politikák alakításában meghatározó szerepet játszott a duális tervezési módszer, amely a legfőbb eszköze a megnyíló lehetőségek közötti szelekciónak, s fontos tényezője lett a sikerességnek, a célokhoz és a külvilághoz való együttes, hatékony adaptációnak. Kína világban való kiterjedt jelenléte elsősorban és meghatározóan gazdasági természetű lett, intenzíven fonódott bele a világgazdaság és számos nemzetgazdaság struktúráiba, a nemzetközi pénzügyi és logisztikai hálózatokba. Tette ezt úgy, hogy megőrizte autonómiáját, nem csatlakozott hagyományos értelemben vett biztonsági szövetségekhez, s maga sem hozott létre ilyeneket.

3.2 A kínai érdekek rendező elvei

3.3 Az identitás szerepe a Kína-képben

Kína globális térben való viselkedése szempontjából rendkívüli jelentősége van annak, milyen természetű, milyen elvek és megfontolások alapján működő hatalommal állunk szemben. Az a hétköznapi tapasztalatok alapján is világos, hogy civilizációs értelemben jól megkülönböztethető, s fejlődése azt mutatja, hogy bár a nemzetközi közösségbe való beilleszkedési szándékai miatt sokban alkalmazkodik a nemzetközi - nyugati - normákhoz, lényegi különbségei maradnak meg, s ezt nyíltan vállalja is. Identitásából fakadó jellegzetességei komplex képet mutatnak, számos hagyomány-réteggel. Globális tényezőként való viselkedésében, globális ügyekben való fellépésében a legmeghatározóbb, s legnehezebben érthető és kezelhető jellemzője a morális érvelés. Ez értelemszerűen nem támaszkodik a hagyományos nyugati eszközrendszerre, a konvenciókra, szerződésekre, az írott jogra, s erről az alapról nézve sokszor tűnik homályosnak, szándékos homályosításnak, mellébeszélésnek. Közben ennek megvan a maga logikája, s hosszabb távon egyes szakértők nagyon is jellegzetes viselkedés mintákat képesek megmutatni. További ilyen jellemző az egyensúlyra való törekvés, amely szintén önmagában vett elv, s alkalmazása sokszor érthetetlen a külvilág számára, mert az egyes lépések mögött nem látja “a konkrét problémát”. Ezek valójában különösebb tudatosítás nélkül is a “kínai lényeg” megnyilvánulásai, szemben az alkalmazkodás céljából elsajátított “nyugati eszközökkel”. További nagyon lényeges, sokszor látens megnyilvánulásai az identitásnak a “közép-tudat”, vagyis önmaguk civilizációs - és minőségi - megkülönböztetése, valamint a bürokrácia, a jellegzetesen bürokratikus szerveződés

és szemlélet - a civil világban is.

3.4 A folyamatos stratégiai gondolkodás és a globális szerep

Külső igényeik és viselkedésük konkrét alakításához voltak hagyományos, vagy inkább korábban kiformált elveik és szabályaik, így többek között az antihegemonizmus, a békés együttélés öt alapelve, és így tovább. Mindez nem minősíthető globális stratégiának, hiszen célkitűzéseiknek nem volt közvetlenül tárgya maga a világ, a glóbusz. A 2010-es években elemzők tekintélyes hányada lényeges elmozdulást rögzített a kínai állam nemzetközi viselkedésében. Vannak területek, például a gazdasági globalizáció bizonyos részletei, ahol Kína már a globális jellegű célkitűzéseikig, vagy szabályalkotási, intézmény építési szándékig is eljutott. Tanúi lehetünk a globális stratégia nagyon lassú, nagyon óvatos, nagyon egyenlőtlen, bizonyos területeket jobban, míg másokat egyáltalán nem érintő, inkább szegumentumok összerendezésén alapuló kibomlásának. A folyamat alapja a növekedés, amely arányelmozdulást hozott létre az emberiség életén belül. Ezt Kína az eredeti szándéka szerint a létező szabályok betartásával szerette volna vagy szeretné menedzselni. De ez lehetetlen. A „revizionizmus” Kínát érő vádja valójában a növekedés következményeivel kapcsolatos aggodalom. Ezt csak fokozzák az olyan jelenségek, mint biztonsági és védelmi színvonalának fejlesztése. Arról nem is beszélve, hogy országok tömege változtatta meg a Kínához való viszonyát az elmúlt évtizedekben, ami szintén jelentős elmozdulás volt a nemzetközi egyensúlyban. Sokszor tárgyalják az úgynevezett Thuküdidész-csapdát Kína kapcsán, amely az ókori Athén-Spárta viszony analógiájára azt fogalmazza meg, hogy a felemelkedő hatalom óhatatlanul konfliktusba keveredik a regnálókkal, s csak a háború teremthet új egyensúlyt. Azt nem hisszük, hogy a kínai stratégiák sokat bajlódnának Thuküdidésszel, de a béke és a békesség örökös hangsúlyozása nyilvánvalóan az ilyen típusú csapda elkerülésére is szolgál.

3.5 A konfliktusokhoz való viszonyulás technikája

Az Egyesült Államok stratégiája jelentős hatással van Kínára. Az Obama-időszak „ázsiai fordulata”, a Trump-féle „versenyvilág”, a Biden-féle “szabályokon alapuló rend” felfogása hidegháborús, hegemonizmusba hajlónak minősül a kínai nézőpontból. Nem akadályozza az azonban őket abban, hogy a legkülönbözőbb területeken az együttműködést és az üzleti kapcsolatokat javítsák. Ahogy ez volt az alaptörekvés Oroszországgal kapcsolatban is, amikor ott az „európai ország” elképzelés jegyében kisebb intenzitással fordultak Kína felé, s

ez most is, amikor igen komoly fenntartásaik is vannak Abházia és Dél-Oszétia szeparálódása, a Krím annexiója és az Ukrajna elleni támadás miatt. A jelek szerint Kína számára megfelelően működik a technika, amelyet a többi térségbeli és fontosabb távoli ország irányában is alkalmaz, miszerint emelkedett, elvont célokat tűz ki, s ehhez viselkedési szabályokat fogalmaz, mintegy morális alapállást foglal el, majd ebben a kalodában igyekszik kezelni a konkrét problémákat.

3.6 Az „új időszak” és a folyamatosság

Az “új időszak” hangoztatása ellenére a nemzetközi célok tekintetében éppen a folyamatosságot látjuk a kínai politika döntő elemének, s inkább csak részterületeken jelennek meg új hozzáállások, vagy részletesebben kidolgozott, programatikus fellépések. A gazdasági globalizáció és a világ irányításának rendje azok a területek, ahol minden korábbinál nagyobb aktivitást, s ennek megfelelően megváltozott szerepet szán magának Kína. Mindez megváltozott, öntudatosabb, kezdeményezőbb nemzetközi viselkedést hozott magával, melyre a nemzetközi rendszerből érzékeny reakciókat vált ki. Összességében olyan képet rögzíthetünk, amely magában rejti globális stratégia kibomlásának lehetőségét. Kína eddig bizonyos értelemben szokatlan úton, nem nagy konfliktusok, háborúk révén emelkedett jelentős hatalmi pozícióba. Az is látható, hogy nem csak kialakulásában, de természetében is eltér egyelőre az elmúlt évszázad nagyhatalmaitól.

A 2010-es évek második felétől a nemzetközi közösség életében jelentős változások következtek be, végetérni látszik a Szovjetunió felbomlásával és a kelet-európai szocializmusok felszámolásával, Németország újraegyesítésével indult ciklus. Az a széles körben elterjedt hit, hogy a kommunizmus eltűnésével, vagy legalábbis jelentős visszaszorulásával egyfajta “aranykor” következik be az emberiség életében, illúzióknak bizonyult. Ugyanakkor az elmúlt harminc év globalizáció által dominált periódusa, különösen kedvező körülményeket nyújtott a kínai növekedés számára. Ugyancsak segítette ezt a nemzetközi közösségben érzékelhető viszonylagos nyitottság és együttműködési hajlandóság. Bár kutatók, egyéb értelmiségiek, mozgalmak a kezdettől jelezték, hogy a globalizációnak, a szabad kereskedelemnek, a nemzetközi pénzügyi rezsimnek köszönhetően komoly vesztesei is vannak, ez igazából akkor kezdett globális problémaként artikulálódni, amikor a vesztesek kritikus számban a fejlett országokban, elsősorban az Egyesült Államokban is megjelentek.

3.7 Kockázatok

Miután a nemzetközi környezet jól érzékelhetően megváltozott, viszont rendkívül nehéz felmérni, hogy a változások hová is tartanak, nagyon óvatosan kell bánni a Kína számára jelentkező, illetve az általa produkált kockázatok felmérése és értékelése során.

1. *A belső fejlődés és növekedés kockázatai.* Láttuk, hogy Kína globális tényezővé válásának legfőbb hajtóereje belső fejlődése és növekedése volt. A növekedés a korábbi időszakokhoz képest lelassult. Kimerültek azok a források, amelyek a demográfiai osztalékból, illetve a vidéki munkaerő városba áramlásából fakadtak, komoly változtatásokat igényelt a bérnövekedés, s jelentős törést okozott a 2008-as pénzügyi válság, majd a Covid-19 járvány is. A növekedés feltehetően az egyik fő tényezője a mindenkori vezetés legitimitásának is. Rendre alakultak ki viták arról, hogy mekkora növekedés szükséges a társadalmi stabilitás fenntartásához. Elindult a lassú, erős vitákkal kísért fordulat, az "új normális" kialakítása, amelynek lényege, hogy megindultak a kínálati-oldali, szerkezeti reformok, míg a keresleti oldalon az lett a cél, hogy a növekedés alapjává a belső piacok váljanak. Ezt számos konkrét szakpolitika kíséri, a különböző csúcs-technológiák fejlesztésébe fektetnek jelentős pénzt, az ipar átfogó modernizálását tűzték ki célul stb. Óriási átalakítás alatt áll az energia-szektor, megkezdődött a tervek szerint 2060-ig tartó dekarbonizációs folyamat.

A kínai tervezők a szándéknyilvánítás szintjén mindezt erős nemzetközi együttműködésben, a kereskedelmi és befektetési potenciálok fenntartásával és fejlesztésével gondolják el. Ugyanakkor az egész politika sikerességét nem építik maradéktalanul erre. A kereskedelmi háború, az Európai Unióval kötött beruházásvédelmi egyezmény politikai motivációjú jegelése, a különböző "leválási-leválasztási" elképzelések népszerűsége óvatosságra kényszeríti őket. Ugyanakkor a nemzetközi intézményrendszerben lévő pozícióikat tartani akarják, fejleszteni akarják, ezen intézmények, legfőképpen is a WTO kereteit hasznosnak és fejlesztendőnek tartják. Az általuk eddig kiépített "alternatív" intézmény, az AIIB valójában nem is igazán alternatív, hanem inkább kiegészíti a nemzetközi fejlesztési bankok rendszerét.

Amit nagyobb kockázat nélkül az elemzésünk alapján a növekedés szempontjából várhatunk, hogy Kína megmarad egy erősen befelé koncentráló, a saját növekedését, belső egyensúlyát és stabilitását abszolút prioritásként kezelő, ugyanakkor egyre szélesebb körű külső gazdasági érdekeltségekkel bíró, globális jelentőségű hatalomként.

2. *A kínai-amerikai-orosz háromszög kockázatai.* A második világháború után kialakult hatalmi képletben a kezdettől érzékelhető volt, hogy Kína változó orientálódása a hidegháború két pólusa között nem egyszerűen egy mégoly nagy ország oldal-választásáról szól, hanem

valójában “három test probléma” szemtanúi vagyunk. Az égi mechanikától, illetve a kvantumfizikától vett kifejezés természetesen csak metafora, amely szemléletesen írja le, hogy Kína egy nagyon rövid, nagyjából a kommunisták 1949-es hatalomra jutásától Sztálin 1953-as haláláig tartó periódust leszámítva, teljesen autonóm szereplőként van jelen a nagyhatalmi konstellációban. Kína méretei miatt ez a viszony mindig fontos volt, de hosszú ideig inkább csak regionális jelentősége volt, illetve a beelátott potenciált értékelték a felek. Igazi jelentősége az 1990-es évek közepétől, mindinkább globális tényezővé válásától lett.

Akkortól mindkét hatalomhoz óvatosan közeledni kezdett, ahogy egy darabig azok is közeledtek egymáshoz. Ez mára gyökeresen megváltozott, s miközben az Egyesült Államok a másik két országot stratégiai fenyegetésként értékeli, Kína és Oroszország elkezdett közeledni egymáshoz. A viszonyok jellege azonban jelentősen megváltozott. Kína nem köt szövetséget, ugyanakkor a hivatalos megnyilatkozásokban is sosem látott közeli kapcsolatot írnak le Oroszországgal. A kapcsolatot pedig meghatározza, hogy Oroszország ma lényegesen jobban függ Kínától, mint fordítva, s azokat a stratégiai előnyöket, amelyeket Kína remélt ettől a kapcsolattól, ma sokkal inkább megkapja, mint valaha. Ezzel együtt Kína számára a legfontosabb az Egyesült Államokkal való kiegyensúlyozott kapcsolat lenne, s ennek menedzselésén az ellentétek ellenére is intenzíven dolgoznak. Az Egyesült Államok jelenti a legnagyobb külső piacot, s az Egyesült Államok a technológiai csere legfontosabb célországa. A velük való partneri kapcsolat a nemzeti önbecsülés szempontjából is fontos.

Ez a kockázatkör talán a legnehezebben felmérhető a jövőbeni alakulás szempontjából. Nem szabad elfelejteni, hogy ezeknek a viszonyoknak is kínai szempontból a legfontosabb tényezője, hogy biztosítsák a saját érdekeiket, vagyis a belső fejlődést és egyensúlyt. Oroszország oldaláról ez azt jelenti, hogy egyrészt nem érzékelnek jelentősebb fenyegetést, másrészt képesek egyre inkább kihasználni az orosz Távoll-Kelet nyújtotta gazdasági, kereskedelmi, energiaellátási és logisztikai előnyöket, beleértve ma már a lassan megnyíló északi hajózási útvonalat is. Azzal pedig, hogy Oroszország ideiglenesen vagy tartósan a globális küzdelmek középpontjába kerül, még némi szélcsendet is biztosít a kínai fejlődésnek. Ugyanakkor Kína valószínűleg mindig is stratégiai jelentőséget fog tulajdonítani az Egyesült Államokkal való együttműködésnek, kerülni fogja a közvetlen konfliktusokat, s keresni fogja a kontaktusokat. Erre mindig rányomja a bélyegét az egyenlőség hangsúlyozása, s bizonyos erkölcsi normák ezen alapuló számonkérése. Nyilvánvalóan mindegyik fél fejében van katasztrófa forgatókönyv is, s véletleneknek vagy a körülmények szerencsétlen összejátszásának köszönhetően alakulhat ki akár fegyveres konfliktus is. Ahogy az amerikai, úgy a kínai kormányzó elitben is megvannak a radikális, a másik felet kiküszöbölendőnek

gondoló eszmék, s az azokat képviselő verőemberek, akik ilyen esetekben nagyobb befolyáshoz juthatnak. Lehet, hogy naivitás, de az elemzéseink alapján nem tartjuk valószínűnek, hogy Kínát valahonnan átfogó támadás érje, sem azt, hogy ezen az eseten kívül Kína bárkivel is átfogó háborúba bonyolódjék.

Itt érinthető az sokszor felvetődő, erősen hipotetikus kérdés is, hogy feltéve, de meg nem engedve, ha Kína a jövőben gazdasági erőben lényegesen meghaladja az Egyesült Államokat, s békés úton válik a világ megkülönböztethetően legerősebb hatalmává, akkor mi lesz. Természetesen a kérdés nem válaszolható meg, de néhány megjegyzés tehető a globális jelenlét jellege és az identitás elemzése alapján. Bizonyos mértékig már akkor is “kínai évszázadban” vagyunk, ha a jelzett állapot nem jön létre. Kína már az eddigi fejlődése következtében is nem egyszerűen új gazdasági-hatalmi kandidáns lett, hanem alapvetően rányomja a bélyegét a globalizációra, annak jellegére. Ha csak a globalizáció hétköznapi, fogyasztói-kulturális rétegét nézzük meg, azt látjuk, hogy eredendően amerikai jellege megváltozott, s bár el nem halványodik, a legkülönbözőbb területeken, az étkezésben, a divatmárkák, a háztartási eszközök terén jönnek fel kínai termékek is, de ami ennél sokkal erősebb, világszerte megindult az alkalmazkodás a kínai fogyasztókhoz.

Olyan értelemben azonban valószínűleg nem számíthatunk “kínai évszázadra”, amelyben “amerikai” volt az előző. Egyrészt az Egyesült Államok, tágabban a Nyugat minden bizonnyal erős marad, s bizonyos régiókban is megerősödhetnek országok. Másrészt minden jel arra utal, hogy Kínát önmagán és a saját régióján kívül valóban csak a globális kérdések érdeklik. Sem “a világ rendőre”, sem “a nagy problémamegoldó” szerepe iránt nem mutatott eddig hajlandóságot, s még olyan konfliktusokban sem vállalt jelentősebb szerepet, ahol azért megtalálhatók lettek volna az érdekeltségei. A kínai vállalatok könnyen hagynak ott országokat, területeket, a kínai diplomataik könnyen húzódnak vissza a passzív megfigyelő szerepébe, ha olyan konfliktus robban ki, amelyben nem érzik érintettnek magukat. A gazdasági jelenlétük várhatóan világszerte egyre erőteljesebb lesz, de semmi nem utal arra, hogy az ebből fakadó érdekeltségeik állami menedzselésére agresszívebb, militánsabb eszközöket fejlesztenének ki. Kína ma sem olyan típusú hatalom, mint az Egyesült Államok és Szovjetunió volt a hidegháború idején, s változásai sem mutatnak ebbe az irányba. Amit példaként más országoknak kínál, az nem univerzális elmélet és struktúra, melynek elterjesztését kötelességének érezné, hanem egy ajánlat, amely az ő esetükben sikeresnek bizonyult. A világban való széles körű gazdasági jelenlétének tapasztalatai alapján pedig ma már azt is sejti, hogy módszerének egyik integráns eleme, a hétköznapi konfucianizmus hiánya akadályozó tényező is lehet módszerének megvalósításában.

Jelenleg egyáltalán nem fenyeget, de hosszabb távon mindenképpen megemlíthető hipotetikus kockázat a belső stabilitás megbomlása, ennek részletes elemzése meghaladná a kereteinket.

3. *Övezet és Út kezdeményezés: regionális kockázatok, viszony a fejlődő világhoz.* A Xi Jinping nevével fémjelzett időszak leginkább márkázott nemzetközi projektje az Övezet és Út Kezdeményezés (*yidai yilu*). A hatalmas belföldi infrastrukturális fejlesztések nyomán kialakult vállalati kapacitások külföldön való hasznosításából, illetve a régióbeli országokkal való infrastrukturális és logisztikai kapcsolatok kiépítésének igényéből kifejlődött óriás vízió igazából nagyon jól írja le a kínai elit nagyvilágról való gondolkodását. A kezdeményezés számos részlemele nagyot haladt előre, s az elképzelt hálózat a rugalmas vállalati aktivitásoknak megfelelően folszerűen halad előre. Ugyanakkor magán viseli a kínai külpolitika alakulásának, érdekérvényesítő képességének alakulását is (például India fehér folt a fejlesztésekben, miközben Pakisztánon, Mianmaron, Kambodzsán és Sri Lankán keresztül nagyon jelentősen előrehaladt az Indiai-óceánt érintő infrastruktúra fejlesztése). A kezdeményezéshez számos európai, “nyugati” ország is partnerként csatlakozott, aminek megvan az a kínai oldalon nem mindig előnyként megélt következménye, hogy a saját sztenderdjeiket hozzák be a folyamatokba.

Az óriási vízió valójában egyelőre és még jó ideig regionális kezdeményezés. lehet ugyan azt mondani, hogy egy-egy szerbiai vagy montenegrói autópálya megépítése, olaszországi kikötői terminál felújítása ennek a projektnek a része, de szervesen, szisztematikusan, integráltan egyes régióbéli beruházások folynak, mint például a pakisztáni korridor. Itt jól látszik annak a hálózatnak az elképzése, amely a kínai gazdaságot belefoglalja a régióba, amely gazdasági értelemben mindenképpen nagy fejlődést hoz az érintett országokba, ugyanakkor félelmet is kelt az egyébként is a közelben lévő, hatalmas méretű Kínával szemben. Ez az egyik alapköve az amerikai indo-csendes-óceáni kezdeményezésnek, amely hasonlóképpen infrastrukturális beruházásokat kínál a térségnek. Ez még elég kezdetleges állapotban van, de mutatja azt a szándékot, hogy az Egyesült Államok regionális szinten is versenyezni kíván Kínával. Ennek korábban, még az Obama-adminisztráció idején a Trans-Pacific Partnership volt a zászlóshajója, az a magas minőségű szabadkereskedelmi övezet, amelyből Kínát akkor kihagyták, azóta azonban az Egyesült Államok kiszállt belőle, partnerei megőrizték a kezdeményezést, s legutóbb Kína kérte a bebocsátást. Ettől függetlenül éppen 2022. január 1-től kezdte meg működését a kínai kezdeményezésre létrejött Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség (RCEP), 15 ország szabadkereskedelmi együttműködése, amely magába foglalja a

Távol-Kelet összes jelentős gazdaságát, az ASEAN tíz tagján és Kínán kívül Dél-Koreát, Japánt, Ausztráliát és Új-Zélandot is.

Mint elemzésünkben láttuk, a kínai tudományos - és feltehetően politikai - világban erős képviselője van annak, hogy az ország elsősorban a régióra, s annak is, hogy a fejlődő világra koncentráljon. Kína multilaterális kezdeményezéseinek többsége valóban a régióra irányul, ugyanakkor értelemszerűen itt van a legtöbb konfliktusa is. Ennek megfelelően a Kínát ellensúlyozni kívánó Egyesült Államok is jelentős kezdeményezéseket tesz: az említett indo-csendes-óceáni kezdeményezésen túl létrehozta a biztonságot célzó, nem teljesen világos körvonalú AUKUS-t, melyben Ausztrália és az Egyesült Királyság, s működteti a Quad nevű konzultációs csoportot, amelyben Ausztrálián kívül India és Japán a partnerei. Ugyanakkor Kína a térség megkerülhetetlen tényezője, s az is marad. Biztonsági érdekeinek masszív érvényesítése mellett, gazdasági, infrastrukturális kezdeményezései, egyre erőteljesebb pénzügyi dominanciája miatt vezető pozíciója a jövőben csak erősödni fog, s ezt ambicionálni is fogja. Nem mindig könnyű, de jól érzékelhetően tartózkodik a tömbösödési, oldal-választási gyakorlatoktól, amiben óriási segítségére van a gazdaságra való koncentrációja. Hasonló elvek vezetnek egyébként a fejlődő világ több távolibb térségeiben, Afrikában és Latin-Amerikában is. Ezekben a kockázati terekben a legfőbb befolyásolási politika-alakító tényező középtávon az Egyesült Államok által szorgalmazott versenyhelyzet lesz.

4. *A kínai alkalmazkodás és a Kínához való alkalmazkodás.* Elemzésünk megmutatta, hogy Kína alkalmazkodása a nemzetközi rendhez szelektívnek mondható. Az új vendég szindróma önmagában is kínokat jelent, hiszen a 70-es évektől egy addigra már meglehetősen szofisztikált rendhez kellett fokozatosan alkalmazkodnia, amelynek rengeteg feltétele nem is volt adott. Azt gyorsan felmérték, hogy léteznek olyan szabályok, sztenderdek, amelyek gyors bevezetése nagyon súlyos károkat okozna. Ebből kialakult a fokozatos alkalmazkodás igénye, s az a nézet, hogy összefüggésben kell kezelni a konkrét alkalmazkodást a fejlettség, a történelmi fejlettség szintjével. Ez rengeteg vitára adott okot az idők során, s számos alkalommal érte Kínát az a vád, hogy nem akar alkalmazkodni. Érdekes volt megfigyelni, hogy a beilleszkedés, az alkalmazkodás folyamata párhuzamosan haladt a dinamikus növekedéssel, s mind a nemzetközi közösség, a partnerek, mind a kínai vezetés folyamatosan reflektált az ország megnövekedett súlyára is. Az új vendég szindróma nem csak attól halványult, hogy egyre régebbi lett a vendég, hanem attól is, hogy egyre fontosabb szerepet játszott a közösségben. S megjelent a Kínához való alkalmazkodás problémája.

Kína sok tekintetben kívánatos, sok tekintetben félelmet keltő gazdasági és politikai partner

lett. Hozta magával a maga identitását, a maga viselkedési módjait, ideáit, amelyek érzékelhető sajátosságaik miatt interpretációt igényeltek. Rengeteg különböző Kína-kép alakult ki, melyekben a centrális helyeket a legkívánatosabb és a legfélelmetesebb jellemzők foglalták el. A kívánatos oldalon létrejött a segítő, fejlesztő, támogató, megváltó Kína, míg a félelmetes oldalon a kommunista, autoriter, a világot uralni akaró, törtető, veszedelmes Kína képe. A világ országainak közvéleményeit pedig az őket leginkább befolyásolni képes erők interpretációi befolyásolták. A nagy országoknak, a térség országainak, illetve a távolabbi térségekből azoknak, akik komolyabb szerepet szántak Kínának az életükben, muszáj volt valamilyen mértékben alkalmazkodniuk hozzá. Az Egyesült Államoknak, az Európai Uniónak, Oroszországnak egész apparátusokat kellett felállítania az együttműködéshez, amelyeknek meg kellett tanulniuk az alkalmazkodást. A térség országainak intellektuálisan könnyebb volt, hiszen ők tudták miről van szó, mentálisan azonban sokkal nehezebb. A konfuciánus alapú morális megközelítés ugyanis minden modernizált és egyenlő felekről szóló megközelítés ellenére magában rejti a konfuciánus hierarchia felfogását, amelynek sokszor akaratlan megnyilvánulásait nehéz elviselni. Ez az a Kínától való tartás és félelem, amelyet bizonyos amerikai elemzések rendre számukra adott lehetőségként vesznek számba. A Kínát stratégiai partnernek tekintő távoli, kulturálisan eltérő országok esetében nyilván csak a költség-haszon elemzések és bizonyos - sokszor alaptalan - várakozások határozzák meg az alkalmazkodást.

3.8 Záró megjegyzések

A kínai stratégia és stratégiai gondolkodás érdekekre és identitásra alapozó felvázolása véleményünk szerint megfelelő alapot és eszközt nyújt a konkrét események, helyzetek elemzéséhez. Az éppen kibontakozóban lévő konfliktusos, egyes elemzők szerint hidegháborús szellemi környezetben az általunk felvázolt Kína-kép alkalmas a megértésre, és igényli a többi szereplő hasonló képét is. Ahogy következtetéseinkből leszűrhető, nem gondoljuk, hogy Kína nyugatosodni fog, így a politikai berendezkedésére és kultúrájára vonatkozó nyugati kritikák valószínűleg tartósan velünk maradnak. Peking következetesen nem fogadja majd el azt az amerikai törekvést, hogy két pólusra bontsák le a nemzetközi rendszert. Minden erejével és találékonyságával azon lesz, hogy a lehető legváltozatosabban és legintenzívebben jelen legyen a világban. Kerülni fogja a fegyveres konfliktust, s ha nem tudja elkerülni, megpróbálja korlátozni.

A "leválás", vagyis Kínának a világtól való elszigetelődése nem valószínű, de kétségtelenül ellentmondásos lehetőség. Kína eleve fenntart egy sor olyan intézményt és politikát, amely a

saját elszigetelődésére, “védelmére” irányul. Ezek egy részének dinamikájára a folyamatos, lassú nyitás a jellemző (például az egyes gazdasági szektorokba való befektetés). Ugyanakkor vannak az életnek részei, amelyek köré maga húz mesterséges falakat, karbantartja és fejleszti azokat (például az internet világa). Mint láttuk, a kínai népesség morális-ideológiai kondicionálását az uralkodók többnyire exkluzív feladatuknak tartották. Ez ma sincs másképp. Vannak a kínai identitásnak olyan elemei, amelyek adott esetben mozgósíthatók zárkózottabb politikai kurzus érdekében is. Mivel a vezetés már tartósan a gazdasági globalizációt stratégiája megvalósítása egyik elengedhetetlen feltételének tartja, az elzárkózást inkább csak részlegesen tartjuk elképzelhetőnek középtávon. Az ilyesmit ösztönözhetik az olyan külső stimulusok, mint a Trump-kormányzat rendelkezései a kínai vállalatoknak olyan technológiáktól való elvágásáról, amelyek integráns részét képezték komplex termékeiknek (például a nagy teljesítményű chippek).

Kialakulhat természetesen kritikus helyzet is, amelyben a katonai összecsapás szélére sodródik, vagy össze is csap valamely állammal Kína. Henry Kissinger ezzel kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, hogy

“... a koegzisztencia a jelenlegi high-tech világban szükségzerű, mivel lehetetlenség elképzelni, hogy komoly mesterséges intelligencia (MI) technológiával rendelkező jelentős országok között olyan háborúra kerüljön sor, amely megsemmisítheti a most ismert életformát. (...) ... a koegzisztencia azon múlik, hogy egyik fél sem akarja megsemmisíteni az ellenfelét, miközben fenntartja a saját értékeit és célkitűzéseit. A koegzisztenciát mindkét fél a dominancia elé kell, hogy helyezze. (...) A Kína és a Nyugat közötti viszonyban az kell, hogy legyen az egyik kulcsfontosságú célunk, hogy a versengés ne válhasson mindenre kiterjedő MI-konfliktussá. Ami azt jelenti, hogy miközben mindkét félnek meglehet az elméleti esélye a győzelemre, egyik sem próbálkozik meg ezzel...” (Insider, 2021.)

Kissinger mesterséges intelligenciát középpontba helyező megközelítése relativizálja a nukleáris veszélyt, amely korábbi, a maival analóg elemzésének középpontjában volt. A mi kutatásunk egészen más logikát követett, de hasonló előfeltevéssel élt: a katasztrófa-forgatókönyvet leszámítva történjék bármi, Kína megkerülhetetlen tényezője lesz a nemzetközi rendszernek. A kutatásunkban rejlő további lehetőségek ennek megfelelően az alkalmazkodás feltárása, elemzése felé mutatnak, akár az átfogó stratégiát, akár az egyes ágazatokat érintően. Különösen érdekes lehet megvizsgálni az alkalmazkodás korlátait, a növekedés és terjeszkedés, a befolyás határvidékeit és formáit. Nyilvánvaló, hogy a kínai történelem megfigyelésén

alapuló kép a változatlanságról vagy a nagyon lassú, nehézkes társadalmi változásokról pusztán illúzió. Sok mindent megmagyarázhatnának azonban azok a további kutatások - a történelemben és a jelenkorban is -, amelyek azokat az elemeket keresnék és elemeznék, amelyek ezt az illúziót kiváltják. Ahogy a közgazdaságtanban az elmúlt évtizedekben egyre virulensebbek lettek a pszichológiai, szociálpszichológiai, a kommunikáció elemzésén, a racionális döntés korlátainak és feltételeinek vizsgálatán alapuló megközelítések, úgy a kínai bürokratikus szervezet, szerveződés, s az ehhez kapcsolódó viselkedésminták, attitűdök hasonló szellemű vizsgálata is nagyon előremutató lenne. Vannak persze efelé irányuló kutatások elsősorban a menedzsment-tudomány területén. Itt azonban nem egyszerűen a vállalatokról vagy az igazgatás szervezeteiről kellene, hogy szó legyen, hanem a kínai közegen is tesztelt filozófiai antropológiáról. Természetesen az sincs kizárva, hogy az ilyen kutatás eredménytelen vagy terméketlen lenne, de esélyes, hogy az eredménytelenség magyarázatai is előrevinnének a kínai stratégiai gondolkodás megértésében.

A tézisgyűjtemény hivatkozásai

Balázs (1976), Étienne: *Gazdaság és társadalom a régi Kínában*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Insider (2021): Interview: Henry Kissinger on the political consequences of the pandemic, China's rise, and the future of the European Union. *Insider*, Apr 28, 2021. <https://www.businessinsider.com/henry-kissinger-interview-politics-after-pandemic-china-europe-2021-4> (Utolsó letöltés: 2021. június 11.) Molnár Gusztáv fordítását ld. A pszeudorealista. *Geonapló*, május 4., 2021. https://geonaplo.wordpress.com/2021/05/04/a-pszeudorealista/#_ftnref1 (Utolsó letöltés: 2021. június 11.)

Krajczár (2018) Gyula: Kína globális stratégiája a változó világban. *Nemzet és Biztonság*, 2018/2, 4-29. o.

Li (2013), Eric X.: The Life of the Party: The Post-Democratic Future Begins in China. *Foreign Affairs*, January-February 2013. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2012-12-03/life-party> (utolsó letöltés: 2021. márc. 25.)

Milliken (1999), Jennifer: The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. *European Journal of International Relations*, Vol. 5(2): 225-254.

Qin (2014) Yaqing: Continuity through Change: Background Knowledge and China's

International Strategy. *The Chinese Journal of International Politics*, 7. évf., 2014/3, 285–314. o.

Shi (2002) Yinhong: The Rising China: Essential Disposition, Secular Grand Strategy and Current Prime Problems, [online], 2002. 02. 12. Forrás: *Spf.org* <https://www.spf.org/publication/upload/178474a17de.pdf> (utolsó letöltés: 2021. márc. 25.)

4. A szerző témával kapcsolatos publikációi

Krajczár Gyula: A Kínai Népköztársaság területi önképe. *Világtörténet* 10 (42) (4) 507-531. (2020)

Krajczár Gyula: A kínai szerveződési hagyomány. *Orpheus Noster* (megjelenés alatt)

Krajczár Gyula: *A sárkány fészke*. Budapest, Népszabadság Kiadói Zrt., 2007.

Krajczár Gyula: Aszimmetrikus viszonyok: Vámos Péter: Magyar-kínai kapcsolatok 1949-1989. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2020, 878 oldal. *Külügyi Szemle* 20 (4) 203-207. (2021)

Krajczár Gyula: Az ujjurok és a kínai-török viszony. In: Besenyő János-Hamar Imre (szerk.): *Kína a globális kihívások tükrében*. Budapest, ELTE Konfuciusz Intézet, 193-206. 2017.

Krajczár Gyula: China's trade policy changes: arguments and policies. *Köz-Gazdaság*, Online first, 2022-08-20. <http://retp.eu/index.php/retp/article/view/1451>

Krajczár Gyula: Életképesség és hagyomány: A kínai állami tradíciók: A kínai állami tradíciók mint a legitimitás és a hatékonyság forrásai. In: Salát Gergely-Szilágyi Zsolt (szerk.): *Kulturális hagyomány a modern kelet-ázsiai államban*. Budapest, L'Harmattan, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet, 37-53. 2016

Krajczár Gyula: Kína globális stratégiája a változó világban. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*. 11 (2) 4-29. (2018) Ez a cikk megjelent a P. Szabó Sándor-Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. I. kötet. Politikai kapcsolatok. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020 című kötetben is. 91-114.

Krajczár Gyula: Kína globális stratégiája és a kínai identitás: Fejlődés és globalizáció a kínai identitásban. In: P. Szabó Sándor-Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. I. kötet. Politikai kapcsolatok. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020 115-128

Krajczár Gyula: „Kínai jellegzetességek” a stratégiai gondolkodásban. In: P. Szabó Sándor-Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. I. kötet. Politikai kapcsolatok. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020 129-142

Krajczár Gyula: Több mint szerelem – Kína és az EU nagy kézfogója. *Európai Tükör*, 9 (6) 35-43. (2004)

5. Főbb hivatkozások

A disszertáció meghatározó részei támaszkodnak politikai dokumentumok, szerződések, határozatok, törvények, beszédek, politikusoknak tulajdonított írások, továbbá klasszikusok elemzésére.

Antony (2016), Robert J.: *Unruly People: Crime, Community, and State in Late Imperial South China*. Hong Kong University Press, 2016.

Balázs (1976), Étienne: *Gazdaság és társadalom a régi Kínában*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Caj (2019) Fang: *A kínai reform és nyitás: Negyven év tapasztalata*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019.

Cohen (1984), Paul A.: *Discovering History in China: American Historical Writing on the Recent Chinese Past*. Columbia University Press, New York, 1984.

Crossley (1999), Pamela K.: *A Translucent Mirror: History and Identity in Qing Imperial Ideology*. Berkeley, Los Angeles, London. University of California Press, 1999.

Dawson (2002), Raymond: *A kínai civilizáció világa*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

Ecsedy (1987) Ildikó: *A kínai állam kezdetei*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

Elvin (1977), Mark: *Fejlődés és stagnálás a kínai történelemben*. Kossuth Könyvkiadó, 1977.

Fairbank (2008), John King: Introduction: The Old Older. In: John K. Fairbank (ed.): *The Cambridge History of China*. Volume 10, Late Ch'ing, 1800-1911, Part I, Cambridge University Press, 2008. (A mű eredetileg 1978-ban jelent meg.)

Fairbank, John King - Goldman (2006), Merle: *China: A New History*. Second Enlarged Edition. The Belknap Press of Harvard University Press, 2006.

- Gernet (2001), Jacques: *A kínai civilizáció története*. Osiris Kiadó, 2001.
- Gertz (2000), Bill: *The China Threat: How the People's Republic Targets America*. Washington, Regnery Publishing Inc., 2000.
- Goldman (1975), Merle: China's Anti-Confucian Campaign, 1973-74. *The China Quarterly*, No. 63. (Sep. 1975) 435-462. o.
- Gross (2013), Donald: *The China Fallacy: How the US Can Benefit from China's Rise and Avoid Another Cold War*. Bloomsbury, 2013.
- Heilmann (2017), Sebastian (ed.): *China's Political System*. Mercator Institute for Chinese Studies (MERICS), Rowman & Littlefield, Lanham, Boulder, New York, London, 2017.
- Hsiao (1960), Kung-Chuan: *Rural China: Imperial Control in the Nineteenth Century*. University of Washington, Seattle, 1960.
- Hu (2007), Biliang: *Informal Institutions and Rural Development in China*. Routledge, Taylor and Francis Group, London, New York, 2007.
- Inkster (2020), Nigel: *The Great Decoupling: China, America and the Struggle for Technological Supremacy*. Hurst and Company, London, 2020.
- Inotai (2009) András: Kína növekvő szerepe a világgazdasági folyamatokban. In: Inotai András-Juhász Ottó (szerk.): *A változó Kína*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.
- Jacques (2009), Jacques: *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order*. Pinguin, New York, 2009.
- Johnston (1995), Alastair Iain: *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1995.
- Jordán (2005) Gyula-Tálas Barna: *Kína a modernizáció útján a XIX-XX. században*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2005.
- Kissinger (2014), Henry: *Kínáról*. Antall József Tudásközpont, 2014.
- Levenson (1968), Joseph R.: *Confucian China and Its Modern Fate. A Trilogy*. University of California Press, 1968.
- Liang (2021) Shuming: *Fundamentals of Chinese Culture*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 2021.
- Moser (2016), David: *A Billion Voices: China's Search for a Common Language*. Penguin eBooks, 2016.
- Mosher (2000), Steven W.: *Hegemon, China's Plan to Dominate Asia and the World*. San Francisco: Encounter Books, 2000.
- Naughton (2018), Barry: *The Chinese Economy: Adaptation and Growth*. Second Edition. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England. 2018.

North (1990), Douglass C.: *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, 1990.

Pan (2009), Junwu: *Toward a New Framework for Peaceful Settlement of China's Territorial and Boundary Disputes*. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2009.

Pillsbury (2015), Michael: *The Hundred-Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America As the Global Superpower*. Henry Holt and Company, New York, 2015.

Rowe (1989), William T.: *Hankow: Conflict and Community in a Chinese City, 1796-1895*. Stanford University Press, Stanford, California, 1989.

Schneider (2017), Julia C.: *Nation and Ethnicity: Chinese Discourses on History, Historiography, and Nationalism (1900s-1920s)*. Brill, Leiden, Boston, 2017.

Shambaugh (2013), David: *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford University Press, 2013.

Shambaugh, (2000) David (ed.): *The Modern Chinese State*. New York. Cambridge University Press, 2000.

Shirk (2007), Susan L.: *China: Fragile Superpower*. Oxford University Press, 2007.

Simai (2016) Mihály: *A harmadik évezred nyitánya: A zöld fejlődés esélyei és a globális kockázatok*. Corvina, Budapest, 2016.

Smith (1890), Arthur H.: *Chinese Characteristics*. Shanghai, North China Herald Office, 1890.

Subramanian (2000), Arvind: *Eclipse: Living in the Shadow of China's Economic Dominance*. Peterson Institute for International Economics, Washington, D. C., September, 2011.

Swaine-Tellis (2000): Michael D. Swaine-Ashley J. Tellis: *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and Future*. Santa Monica, RAND Corporation, 2000.

Tok (2013) Sow Keat: *Managing China's Sovereignty in Hong Kong and Taiwan*. Palgrave Macmillan, 2013.

Vogel (2011), Ezra F.: *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Cambridge, Massachusetts and London. The Belknap Press of the Harvard University Press, 2011. Magyarul: Ezra F. Vogel: *Teng Hsziao-ping és Kína megreformálása*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2018.

Wang (2011) Hui: *The Politics of Imagining Asia*. Harvard University Press, 2011.

Wang (2014) Hui: *China from Empire to Nation-State*. Harvard University Press, 2014.

Yan (2019) Xuetong: *Leadership and the Rise of Great Powers*. Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2019.

Zhang (2002) *Dainian: Key Concepts in Chinese Philosophy*. Foreign Languages Press, Beijing, Yale University Press, New Haven and London, 2002.